

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Отримано: 18 листопада 2024 р.

Прорецензовано: 27 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 3 грудня 2024 р.

e-mail: lva.20029@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9229-0032>

e-mail: Kornieva.Zoia@lnt.kpi.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8848-4323>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-13-17

Васюра Є. А., Корнева З. М. Референція як підґрунтя кореферентності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 13–17.

УДК: 81'37

Васюра Єлизавета Андріївна,
магістрантка 2-го року навчання факультету лінгвістики,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Корнева Зоя Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РЕФЕРЕНЦІЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ КОРЕФЕРЕНТНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню фундаментального зв'язку між референцією та кореферентністю. Мета цієї роботи – розкрити механізми, завдяки яким референція виконує функцію основи для формування кореферентних відношень у різноманітних текстах. Методологія дослідження базується на комплексному аналізі робіт провідних лінгвістів та розборі низки прикладів. Матеріалами, використаними для статті, є книга «The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome», стаття «Oriental Elements of Greek Religion in «The Orientalizing Period»: Focus on the Apollo Cult» та дисертація «Artemis and her cult». Результати роботи демонструють, що основою кореферентності є явище референційної тотожності, яка зі свого боку, є конкретним випадком референції, що підтверджує тезу про зв'язок кореферентності з референцією. Також у статті визначені такі терміни як «референт», «референційний вираз», «анафора», «катафора», «функціональна еквівалентність». Висновки, виведені у статті, є важливими для подальшого вивчення явищ кореферентності та референції у різних галузях.

Ключові слова: референція; кореферентність; референт; референційна тотожність; функціональна еквівалентність; референційні вирази.

Yelyzaveta Vasiura,
Master's student of the Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Zoia Kornieva,
Doctor of Pedagogic Sciences, Full Professor,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

REFERENCE AS A BASIS FOR COREFERENCE

The article is devoted to the study of the fundamental relationship between reference and coreference. The aim of this work is to reveal the mechanisms by which reference serves as a basis for the formation of coreferential relations in various texts. The methodology of the study is based on a comprehensive analysis of the works of leading linguists and the analysis of various examples. The materials used for the article are the book “The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome”, the article “Oriental Elements of Greek Religion in ‘The Orientalizing Period’: Focus on the Apollo Cult” and the thesis “Artemis and her cult”. The results of the work demonstrate that the basis of coreference is the phenomenon of reference identity, which in turn is a specific case of reference, confirming the statement that coreference is connected to reference. The article also defines such terms as “referent”, “referential expression”, “anaphora”, “cataphora”, “functional equivalence”. The conclusions drawn in the article are important for further study of the phenomena of correspondence and reference in various fields.

Keywords: reference; coreference; referent; referential identity; functional equivalence; reference expressions.

Постановка проблеми. Нині у лінгвістиці залишається актуальним та недостатньо дослідженим питання взаємозв'язку між референцією та кореферентністю. Незважаючи на те, що ці явища відіграють ключову роль у формуванні когерентності

тексту та розумінні мовних повідомлень, механізми їхньої взаємодії та взаємозалежності потребують більш детального розгляду.

Референція, як спосіб співвіднесення мовних виразів з об'єктами дійсності, є фундаментальним аспектом мовної комунікації. Із іншого боку, кореферентність забезпечує зв'язність тексту та дозволяє ефективно передавати інформацію про один і той самий об'єкт у ньому, водночас забезпечуючи лаконічність тексту без тавтології та надлишковості. Проте, незважаючи на очевидність наявності зв'язку між цими поняттями, характер їхньої взаємодії залишається не повністю розкритим.

Дослідження цього питання має важливе значення не лише для лінгвістики, але й для прикладних галузей, зокрема сфери інформаційних технологій. Розуміння механізмів взаємодії референції та кореферентності може сприяти вдосконаленню методів аналізу тексту та покращенню алгоритмів розуміння природної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище референції було розглянуто в роботах низки науковців, зокрема на нього звернули увагу П. Стросон (з комунікативного боку мови), Дж. Серль (як відношення між наміром того, хто говорить, і спробою дізнатися про цей намір адресатом), Дж. Лайонз (як відношення мови та справжнього світу) тощо. Кореферентність часто вивчають саме в галузі обробки природних мов, як-от А. Рахман та Вінсент Нг. Із лінгвістичної точки зору цей феномен опрацювали українські науковиці Н. Гуйванюк, Л. Куриляк та О. Максим'юк.

Мета статті. У роботі здійснюється пошук та аналіз основи взаємозв'язку референції та кореферентності. Визначення референції як первинної структури продемонструє, як початкові аспекти створюють когнітивні орієнтири для кореферентності. Висновки забезпечать кращий підхід до вивчення та розуміння сприйняття, забезпечення зв'язності та структурованості тексту.

Методи дослідження. Під час роботи застосовувалися такі методи дослідження, як аналіз (зادля виокремлення аспектів референції та кореферентності для їх детального опрацювання), опис (з метою охарактеризування головних понять та опису механізму функціонування явища), індукцію (тема досліджувалася від явища кореферентності до загального феномену, що є його підгрунтям – референції) та узагальнення (для формування загальних висновків на матеріалі попередньо введених дефініцій і теоретичних положень щодо природи зв'язку між референцією та кореферентністю).

Виклад основного матеріалу. Феномен кореферентності залишається одним із ключових об'єктів дослідження в сучасній лінгвістиці, привертаячи увагу як філологів, так і фахівців у галузі обробки природної мови та комп'ютерної лінгвістики для аналізу тексту та вивчення структури дискурсу в різних типах текстів і мов. Витоки вивчення цього явища сягають ще часів античності, адже першим, хто виявив і почав роботу з кореферентністю, був давньогрецький філософ Арістотель (Куриляк, 2004).

Із плином часу розуміння кореферентності еволюціонувало та стало ширшим, і наразі відома низка різних визначень цього терміна. Зокрема, лінгвіст Янь Хуан описує кореферентність як явище, за якого два чи більше анафоричних або референтних виразів позначають або посилаються на один і той самий об'єкт зовнішнього світу. Ця дефініція підкреслює зв'язок між мовними одиницями та їхніми референтами у справжньому світі (Huang, 2006).

Словник Collins пропонує інше визначення, акцентуючи увагу на граматичному аспекті: кореферентність розглядається як зв'язок між двома словами чи словосполученнями, які стосуються тієї самої особи чи предмета, одне з яких виступає як лінгвістичний попередник іншого (переклад мій. – С. В.) (Collins Dictionary, 2010).

Українські мовознавці також зробили вагомий внесок у дослідження цього явища. Зокрема, у дисертації науковиці Н. Гуйванюк, кореферентність розглядається з точки зору функціональності у лінгвістиці. Вона визначає це явище як функціональну співвіднесеність синтаксичних одиниць із тим самим мовним референтом на різних рівнях мовної структури – від синтаксису до цілих речень та їхніх послідовностей. Такий підхід підкреслює важливість кореферентності для створення когерентності та когезії тексту (Гуйванюк, 1999).

Інша українська дослідниця Л. Куриляк зазначає, що кореферентність – це інтерпарадигмальна категорія, яка забезпечує вербальну різноаспектну репрезентацію об'єкта, представляючи концептуальну картину світу через фрагментацію її окремих компонентів. Також, вона зазначає, що кореферентність найоптимальніше виявляється у будь-якому типі текстів, функціонуючи як текстотвірний універсалія (Куриляк, 2004).

Варто звернути увагу на визначення, наведені у праці О. Селіванової. Зазначається, що кореферентність – це смислові зв'язки ототожнення різних позначень одного референта в тексті. Дослідниця наголошує на різноманітності кореферентних зв'язків, які можуть містити займенники та їхні антецеденти, власні й загальні назви, гіпероніми та гіпоніми, а також найменування осіб за різними характеристиками. Особливу увагу О. Селіванова приділяє ролі кореферентності у створенні художнього образу та експресивності мовлення, адже це явище також забезпечує семантичну зв'язність і є засобом створення художнього образу, що репрезентує емотивне та оцінне ставлення до референта, і, крім того, увиразнює та додає експресії у мовлення (Селіванова, 2008).

Словник української ономастичної термінології пропонує дещо вужче визначення, фокусуючись на ролі кореферентності в художніх текстах. Тут кореферентність розглядається як засіб створення повноцінного художнього образу та формування ставлення читача до персонажів. У словнику зазначається, що кореферентність базується на метонімії, метафорі, символі і виконує роль засобу створення повноцінного художнього образу та формує ставлення читача (тобто, реципієнта) твору до певного персонажа (Бучко, Ткачова, 2012).

На рівні текстової організації, дослідники виокремлюють дві основні форми кореферентності: анафору та катафору. Анафора позначає посилання на раніше згаданий в тексті референт. Вона може виражатися через використання синонімів, гіперонімів, метафор або ж інших стилістичних засобів. Такий підхід не лише дозволяє уникнути монотонності в тексті, але й допомагає уточнити чи розширити уявлення про згаданий об'єкт. Катафора представляє посилання на референт, який буде названий пізніше в тексті. Цей прийом часто використовується для створення інтриги чи підкреслення важливості майбутньої згадки (Панченко, 2016; Vater, 2005).

Отже, підсумовуючи різні підходи дослідження та визначення кореферентності, можна сформулювати комплексну дефініцію для цього терміна. Кореферентність – це універсальний лінгвістичний феномен і механізм текстотворення, за якого різні мовні вирази в межах дискурсу посилаються на один і той самий об'єкт справжнього світу, поняття чи референт. Це

явище проявляється на різних мовних рівнях, від окремих слів до текстових структур, і відіграє основну роль у забезпеченні когерентності та когезії тексту.

Прикладом цього явища можуть бути наведені нижче кореферентні ланцюжки:

1) *Artemis = goddess of wilderness, animals and hunt = a goddess of birth, infants and children = a goddess of youths and marriage = Artemis Orthia = Artemis Ephesia = goddess of hunting and hunters = a girl = lion among women = a mistress of animals = she* (Léger, 2015);

2) *Apollo = he = wolf god = the god of healing = the god of plague = her twin brother = the "most Greek god" = the god of prophecy* (Li, 2019).

Як відомо з матеріалів Н. Гуйванюк, кореферентність має за основу функціональну еквівалентність синтаксичних одиниць та референційну тотожність (Гуйванюк, 1999).

Згідно концепції німецького науковця Г. Сгера, функціональна еквівалентність – це тотожність функціональних значимих частин тексту оригіналу та тексту перекладу, що включає в себе зміст тексту разом з екстралінгвістичними факторами, тобто, враховується не лише лінгвістичний аспект, але й контекст, в якому текст функціонує. Із огляду кореферентності, функціональна еквівалентність допомагає зрозуміти, як різні мовні вирази можуть відноситися до одного й того самого об'єкта чи поняття, водночас виконуючи однакову функцію в тексті (Білоус, 2013).

Щодо референційної тотожності, науковці, зокрема Дж. Лайонз, П. Стросон та Дж. Серль, дійшли висновку, що це не властивість слів, а результат дій мовця, який використовує мовні вирази для посилання на об'єкти чи поняття в контексті комунікації.

Отже, референційна тотожність забезпечує зв'язок між виразами та об'єктами реального світу, а функціональна еквівалентність розглядає, як ці вирази функціонують у контексті комунікації. Разом вони відображають, як мовні вирази використовуються для створення зв'язного дискурсу.

Референційна тотожність є основою кореферентності, оскільки вона дозволяє різним мовним виразам відноситися до одного й того самого референта. Кореферентність виникає, коли декілька виразів у дискурсі мають однакову референційну тотожність.

Явище референційної тотожності є конкретним випадком іншого феномену, а саме референції, коли різні мовні вирази вказують на один і той самий об'єкт чи поняття. Тобто, референційна тотожність є специфічним проявом більш загального явища референції.

Етимологічно термін «референція» походить від латинського «referre», що означає «відносити» або «відсилати». В англійській мові це поняття пов'язане з дієсловом «to refer», яке має широкий спектр значень: від «посилатися на щось» до «мати на увазі» або «спрямовувати увагу до певного об'єкта чи ідеї» (Пожарська, 2021; Short, Andrews, Freund, & Lewis, 1879).

Науковець Дж. Лайонз визначає референцію як своєрідний міст, відношення між мовою та реальністю, підкреслюючи її роль у створенні зв'язного тексту. За його концепцією, референція виступає не лише як зв'язок між словом та об'єктом, але й як механізм, що дозволяє уникнути повторень та надлишковості в мовленні (Григор'єва, 2016; Lyons, 1977).

Німецький мовознавець Г. Ватер розширює поняття референція, стверджуючи, що це експліцитне чи імпліцитне посилання не лише на конкретні ситуації, що лежать в основі предикації а й на локації, часові інтервали та предмети, що позначають аргументи (Панченко, 2016; Vater, 2005).

Зі свого боку, М.-Е. Конте виокремлює іншу дефініцію терміна референції. Вона вважає, що це активна дія, цілеспрямований акт, що здійснюється мовцем за допомогою мовної одиниці задля вказування на об'єкт дійсності та надання адресату висловлення можливості його ідентифікації (чи реідентифікації). Це підкреслює прагматичний аспект референції, її роль у досягненні комунікативних цілей (Панченко, 2016; Conte, 1986).

Водночас у дисертації І. Панченко висувається доповнення до попереднього визначення, зокрема необхідність врахувати невербальний компонент висловлення, а саме, для ідентифікуючої референції – вказівні жести частинами тіла, наприклад головою, рукою, очима. Стверджується, що це допомагає сфокусувати увагу на предметі розмови у спільному візуальному полі інтерактантів (Панченко, 2016).

Нині ж, в епоху цифрових комунікацій, також необхідно враховувати нові способи встановлення референції у просторі соціальних мереж, месенджерів та відеоконференцій. Це можуть бути гіперпосилання, гештеги, емодикони, реакції тощо. Ці інструменти дозволяють створювати складні мережі референцій, що виходять за межі традиційно звичного тексту.

Крім того, важливо розглядати питання референції в контексті міжкультурної комунікації. Очевидне значення референта для носія однієї культури може бути незрозумілим або навіть мати інше значення для представника іншої культури. Це підкреслює важливість культурного контексту у встановленні зв'язків між мовними знаками та об'єктами дійсності.

Можна зробити висновок, що референція – складний лінгвістичний феномен, який пов'язує мовні конструкції з об'єктами навколишнього світу. Це співвіднесеність певного актанта пропозиції висловлення, тобто елемента, представленого у реченні здебільшого номінативною одиницею, яка є підпорядкованою дієслову та детермінує його валентність, з конкретним об'єктом реальної чи фіктивної дійсності, оформлена за допомогою вербальних або ж невербальних засобів чи їхньої комбінації (Панченко, 2016). Наведемо приклад явища референції:

1) *By Hecate's advice Demeter consulted Helios, whose all-seeing eye nothing escapes, and from him she learnt that it was Zeus himself who had permitted Aides to seize Persephone, and transport her to **the lower world** in order that she might become his wife.* (Berens, 2007) – *За порадою Гекати Деметра звернулася до Геліоса, від всевидячого ока якого ніщо не сховається, і від нього дізналася, що саме Зевс надав дозвіл Аїду схопити Персефону і забрати її в **підземний світ**, щоб вона стала його дружиною.* (переклад мій. – С. В.)

Зазначена фраза описує події з давньогрецького міфу. Приклад демонструє явище референції у словосполученні *the lower world*, що є позначенням місця правління бога смерті Аїда.

2) *Zeus swore by **the Styx** (which was to the gods an irrevocable oath) to accede to her request whatsoever it might be.* (Berens, 2007) – *Зевс присягнувся на річці **Стікс** (що для богів означало непорушну клятву) виконати її прохання, яким би воно не було.* (переклад мій. – С. В.)

У цьому прикладі референція виникає під час зазначення *the Styx*, що позначає конкретну річку, яка протікає у підземному царстві і має велике значення для богів та смертних.

У вже згаданій раніше роботі І. Панченко наголошується, що у референції виділяється два головні аспекти. Референція є динамічним процесом, співвіднесенням, адже це активна дія мовця, що свідомо встановлює зв'язок між мовними виразами та об'єктами дійсності. Цей аспект є «актом референції», невід'ємною частиною кожного мовленнєвого процесу. Одночас референція є співвіднесеністю, результатом, уже встановленим відношенням між лінгвістичними одиницями та їхніми денотатами в контексті конкретної комунікативної ситуації. Тобто, це також доконаний процес (Панченко, 2016).

Варто наголосити, що референція має інтенційний характер, адже акт референції здійснюється мовцем цілеспрямовано, з певним комунікативним наміром. Це не просто механічне співвіднесення слів з об'єктами, а складний когнітивний процес, який враховує контекст, знання співрозмовників, їхні спільні пресупозиції тощо (Панченко, 2016).

Як дія, референція виконує ще й організуючу функцію в комунікації. Вона спрямовує увагу співрозмовників на певні об'єкти чи явища, структурує дискурс, визначає, про що саме йдеться в конкретний момент спілкування. Таким чином, референція стає інструментом не лише номінації, але й фокусування уваги та скеровування ходу комунікації (Панченко, 2016).

У процесі референції беруть участь референти, що є об'єктами чи індивідами реальності, на які вказують мовні засоби в контексті конкретного акту комунікації.

Фахівцем Р. Музаном була введена нова концепція, зокрема «дискурсивний референт». Ця ідея розширює загальне розуміння референта, додавши до нього не лише фізичні об'єкти чи осіб, але й абстрактні поняття, часові показники, місця тощо. Дискурсивний референт є частиною «дискурсивного універсуму» – спільного інформаційного простору, який формується в процесі комунікації (Панченко, 2016).

Професорка О. Селіванова визначає референт як елемент позамовної реальності, який вступає у відношення з мовним знаком. Це відношення може реалізовуватися як на рівні мовної системи, так і в конкретному акті комунікації. У дефініції зазначається, що не всі елементи мови мають постійний, фіксований референт. Деякі мовні одиниці, як-от займенники, описові вирази, певні власні імена та загальні назви, набувають референта лише в контексті конкретного висловлювання. Це явище можна назвати контекстуальною референцією. Дослідницею також виокремлюється явище подвійної референції. Тобто, такі знаки можуть позначати клас предметів (наприклад, слово «*дерево*» може стосуватися всіх дерев загалом), або ж вказувати на конкретний об'єкт в певній ситуації («*дерево*» може означати конкретну рослину в згаданому навколишньому середовищі) (Селіванова, 2008).

Отже, можна підсумувати, що референт – це елемент дійсності (матеріальний чи абстрактний, реальний чи уявний), який є об'єктом уваги в процесі комунікації. Цей елемент позначається за допомогою мовних засобів, невербальних сигналів або їхньої комбінації, і в процесі спілкування входить до спільного когнітивного простору учасників комунікації.

Для кращого розуміння наведемо приклади:

1) *No sooner had he uttered the sacrilegious words than Poseidon, enraged at his audacity, split with his trident the rock to which the hero was clinging, and the unfortunate Ajax was overwhelmed by the waves.* (Berens, 2007) – *Не встиг він промовити слова наруги, як Посейдон, розлючений його зухвалістю, розколов своїм тризубом скелю, за яку чіплявся герой, і нещасного Аякса знесло хвилями.* (переклад мій. – С. В.)

У зазначеному реченні присутній референт *trident*, що позначає тризуб, божественний атрибут бога морів Посейдона.

2) *Themis was a prophetic divinity, and had an oracle near the river Cephissus in Bœotia.* (Berens, 2007) – *Феміда була божеством пророцтва і мала оракула біля річки Кефіс у Беотії.* (переклад мій. – С. В.)

Наведене речення містить референт *an oracle*, який створює референцію на конкретного оракула, тобто жерця, що міг пророкувати майбутнє. Також присутній референт *Bœotia*, що позначає територію Давньої Греції. Лише читачі, ознайомлені з контекстом, грецькою міфологією та історією, можуть зрозуміти подані референції.

Існує ще одне явище, яке використовується для того, аби вказати на певний об'єкт чи особу, а саме – референційні вирази. Вибір виразів залежить саме від намірів мовця, а також поданого контексту. Згідно Т. Трене, слід розмежовувати терміни «референційний», який позначає вирази, що мають потенціал до здійснення референції, та «реферуючий», що відображає вирази, які активно використовуються в конкретному мовленнєвому акті для здійснення референції (Thrane, 1980).

Із огляду на це, у дисертації І. Панченко зазначається, що референційність чи референція є сферою мовних явищ, а безпосередньо реферуючі вирази слід сприймати на мовленнєвому рівні. Таке розмежування є важливим для розуміння механізмів формування та функціонування мови в різних комунікативних ситуаціях (Панченко, 2016).

Висновки і напрями подальших досліджень. Отже, як підсумок, було визначено, що явище кореферентності є складним багатограним лінгвістичним феноменом, який відіграє ключову роль у забезпеченні зв'язності та когерентності тексту. Koreferentність має значну історію, адже привертає увагу різних дослідників ще з античних часів. На багатоаспектність цього поняття вказує велика кількість різноманітних визначень, запропонованих українськими та зарубіжними науковцями. Воно розглядається як механізм текстотворення, засіб створення художніх образів та інструмент забезпечення семантичної зв'язності тексту.

Також зазначалося, що кореферентність має за основу поняття функціональної еквівалентності та референційної тотожності, які разом формують базу для створення зв'язного дискурсу. Відштовхуючись від цієї інформації, можна сказати, що ключову роль у формуванні кореферентності відіграє феномен референції. Референція, як механізм співвіднесення мовних виразів з об'єктами дійсності, створює основу для виникнення кореферентних зв'язків у тексті.

Завдяки аналізу різноманітних підходів до визначення референції значною кількістю науковців було виявлено, що референція функціонує не лише як статичне відношення між словом і об'єктом, але й як динамічний процес, активна дія мовця, спрямована на встановлення зв'язку між мовними конструкціями та елементами реальності.

Дослідження референції в контексті міжкультурної комунікації підкреслює важливість контексту конкретного контингенту у встановленні референційних та кореферентних зв'язків. Це особливо актуально в епоху глобалізації та інтенсивного міжкультурного обміну.

Глибоке вивчення референції як основи кореферентності залишається актуальним завданням сучасної лінгвістики. Воно не лише збагачує наше розуміння механізмів текстотворення та дискурсивних зв'язків, але й має широке практичне

застосування в різних галузях. Подальші дослідження в цьому напрямку можуть відкрити нові перспективи для розуміння когнітивних процесів, пов'язаних з мовною діяльністю, та вдосконалення технологій обробки природної мови.

Література:

1. Білоус О. Теорія і технологія перекладу. *Кропивницький: Центральн. держ. ун-т ім. Володимира Винниченка*, 2013. 201 с.
2. Бучко Д., Ткачова Н. Словник української ономастичної термінології. *Харків: Ранок-НТ*, 2012. 256 с.
3. Григор'єва М.-В. Мовні засоби формування когезії у романі Джона Толкієна «Володар Пернів». *Київ: Мовний простір слов'янського світу: досвід і перспективи: II Всеукр. міждисциплінарна конф.*, 2016. С. 21–24.
4. Гуйванюк Н. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. *Чернівці: Рута*, 1999. 336 с.
5. Куриляк Л. Кореферентність у сучасному українському текстотворенні: дис. канд. філолог. наук. *Івано-Франківськ: Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника*, 2004. 201 с.
6. Панченко І. Імплицитна адресатна референція в німецькомовному дискурсі: структурно-семантичний і прагматичний аспекти: дис. канд. філолог. наук. *Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*, 2016. 234 с.
7. Пожарська Н. Когнітивно-комунікативні механізми регулювання референції у діалогічному мовленні: дисертація. *Луцьк–Запоріжжя: Волинський національний університет імені Лесі Українки*, 2021. 231 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. *Полтава: Довкілля-К*, 2008. 711 с.
9. Andrews E. A., Short, C., Freund, W., & Lewis, C. T. A Latin dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary. *Clarendon Press*, 1879.
10. Berens E. M. The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome. *Maynard, Merrill, & Co. Publisher*, 2007
11. Collins Dictionary. *Collins English Dictionary*. HarperCollins UK, 2010
12. Conte M.-E. Textreferenten und Typen anaphorischer Wiederaufnahme Aspekte der Konnexität und Kohärenz von Texten. *Hamburg: Helmut Buske*, 1986. s. 1–15.
13. Huang Y. Coreference: Identity and Similarity. *University of Reading, UK: Encyclopedia of Language & Linguistics*, 2006, 203–205
14. Léger R. M. Artemis and her cult. *Doctoral dissertation, University of Birmingham*. 2015, 447 p.
15. Li Y. Oriental Elements of Greek Religion in “The Orientalizing Period”: Focus on the Apollo Cult. *US: Cultural and Religious Studies*. 2019, 270–277.
16. Lyons J. Semantics. *Cambridge: CUP*, 1977. 375 p.
17. Rahman A., & Ng, V. Coreference resolution with world knowledge. *Proceedings of the 49th annual meeting of the association for computational linguistics: human language technologies* 2018, 814-824.
18. Thrane T. Referential-semantic analysis: aspects of a theory of linguistic reference. *Cambridge: CUP*, 1980, 256.
19. Vater H. Referenz. *Linguistik. München: Wilhelm Fink*, 2005. 206 s.

References:

1. Bilous, O. M. (2013). Theory and technology of translation. *Course of lectures: revised and supplemented. Textbook for students of translation departments. Kropyvnytskyi, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University*, 200. [in Ukrainian]
2. Buchko, D. H., Tkachova, N. V. (2012). Dictionary of Ukrainian onomastic terminology. *Kharkiv: Ranok-NT*, 256. [in Ukrainian]
3. Hryhorieva, M. V. (2016). Linguistic means of forming cohesion in the novel “The Lord of the Rings” by J. R. R. Tolkien. *Kyiv: Language space of the Slavic world: experience and prospects: II All-Ukrainian interdisciplinary conference 21–24*. [in Ukrainian]
4. Huivaniuk, N. V. (1999). Formal-semantic relations in the system of syntactic units. *Chernivtsi: Ruta*, 336. [in Ukrainian]
5. Kuryliak, L. P. (2004). *Coreference in modern Ukrainian text creation* [Doctoral dissertation, Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University], 201. [in Ukrainian]
6. Panchenko, I. M. (2016). *Implicit address reference in German-language discourse: structural-semantic and pragmatics aspects* [Doctoral dissertation, Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University], 234. [in Ukrainian]
7. Pozharska, N. V. (2021) *Cognitive and communicative mechanisms of reference regulation in dialogical speech* [Doctoral dissertation, Lutsk – Zaporizhzhia: Lesya Ukrainka Volyn National University], 231. [in Ukrainian]
8. Selivanova, O. O. (2008). Modern linguistics: directions and problems. *Poltava: Dovkillya-K*, 711. [in Ukrainian]
9. Andrews, E. A., Short, C., Freund, W., & Lewis, C. T. (1879). *A Latin dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary*. Clarendon Press.
10. Berens, E. M. (2007). *The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome*. Maynard, Merrill, & Co. Publisher.
11. Collins Dictionary (2010). *Collins English Dictionary*. HarperCollins UK.
12. Conte, M. E. (1986). Textreferenten und Typen anaphorischer Wiederaufnahme. Aspekte der Konnexität und Kohärenz von Texten. *Hamburg: Helmut Buske*, 1–15.
13. Huang, Y. (2006). Coreference: Identity and Similarity. *University of Reading, UK: Encyclopedia of Language & Linguistics*, 203–205.
14. Léger, R. M. (2015) *Artemis and her cult*. [Doctoral dissertation, University of Birmingham], 447.
15. Li, Y. (2019). Oriental Elements of Greek Religion in “The Orientalizing Period”: Focus on the Apollo Cult. *US: Cultural and Religious Studies*. 270–277.
16. Lyons, J. (1977) Semantics. *Cambridge: CUP*, 375.
17. Rahman, A., & Ng, V. (2011). Coreference resolution with world knowledge. In *Proceedings of the 49th annual meeting of the association for computational linguistics: human language technologies* (pp. 814-824).
18. Thrane, T. (1980). Referential-semantic analysis: aspects of a theory of linguistic reference. *Cambridge: CUP*, 256.
19. Vater, H. (2005). Referenz. *Linguistik. München: Wilhelm Fink*, 206.